

cunoscute sau, dimpotrivă, rămase în umbră. Din prima categorie, fac parte *Sărmanul Dionis*, *Adam și Eva*, *Domnișoara Christina*, *Șarpele*, *La țigănci* etc., iar din a doua, volumul *Straniu paradis*, de Laurențiu Fulga. Chiar dacă, personal, consideră că unele texte aparțin fatasticului mitic (de exemplu, *Domnișoara Christina*), apreciem noutatea viziunii lui George Bădărău. Paginile dedicate „Fantasticului enigmatic” pleacă de la premisa că „enigma rămâne finalitatea surprizei fantastice”. Prin urmare, demersul analitic urmărește identificarea elementelor care susțin ambiguitatea în *Remember*, de M. I. Caragiale, *Un asasin patriotic*, de V. Eftimiu, *Biserica neagră*, de A. E. Baconsky. Trăsăturile și temele specifice „fantasticului absurd” sunt urmărite în creații aparținând lui Gib I. Mihăescu, M. Blecher, Ion Vineanu, Emil Botta, Romulus Vulpescu.

Alte două capitole – *Realismul magic și Straniul* – sunt dedicate exclusiv scriitorilor Ștefan Bănulescu și A.E. Baconsky. Primul dintre aceștia este analizat din perspectiva unui imaginar purtător de mit și legendă, într-un spațiu real și fabulos deopotrivă. Atmosfera, tehnici narative insolite, stilizarea formelor până la reprezentarea simbolică, alternanța realismului justifică încadrarea prozei lui Bănulescu în realismul magic. Apelând în final la metoda comparatistă, George Bădărău identifică analogiile cu proza sud-americană și cu finutul imaginar al lui Faulkner. Influențele literaturii universale sunt puse în lumină și în incipitul capitolului dedicat lui A.E. Baconsky. Proza lui, situată în descendența experiențelor artistice ale lui Camus, Sartre și Kafka, creează o atmosferă tulburătoare prin lumea stranie pe care o construiește. Baconsky oferă lectorului prilejul unui *descensus ad inferos* prin volumul *Echinoux nebunilor și alte povestiri*. Autorul motivează formula *onirism tragic* și identifică influențele postsimboliste, după care pătrunde în universurile ficționale din *Fuga pietrarului*, *Situația inițială*, *Artiștii din insulă*, *Ultimul rol*, *Cimitirul piraților*, *Bufnița*, *Începutul Orfeu*, *Aureola neagră*, *Farul*, *Biserica neagră* etc.

Așadar, lectura volumului *Rădăcinile fantasticului românesc* constituie o incursiune utilă atât pentru marele public, cât și pentru lectorul avizat, în universul literaturii fantastice românești. Analiza unui număr impresionant de opere, elementele teoretice vizate, compararea unor trăsături ale fantasticului românesc cu cel universal în vederea identificării „rădăcinilor” celui dintâi și a influențelor celui alt reprezintă un demers ce trebuie avut în vedere de iubitorii de literatură fantastică.

Mihaela Teodor (Chiribău-Albu)
Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava
România

Ion BUDAI-DELEANU, **Opere: Țiganiada, Trei viteji, Scrieri lingvistice, Scrieri istorice, Traduceri**, ediție îngrijită, cronologie, note și comentarii, glosar și repere critice de Gheorghe Chivu și Eugen Pavel, studiu introductiv de Eugen Simion, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Colecția „Opere fundamentale”, 2011, 1354 p.¹

Pusă în slujba restituirii operei lui Ion Budai-Deleanu, erudiția a doi reputați lingviști, Gheorghe Chivu și Eugen Pavel, a făcut posibilă apariția unei ediții filologice model, atât prin selecția textelor, cât și prin modalitatea de stabilire a acestora și de elaborare a

¹ Recenzia a fost redactată în cadrul proiectului de cercetare PN-II-ID-PCE-2011-3-0722 (2011–2014), finanțat de CNCS-UEFISCDI, cu titlul *Începuturile modernizării culturii române și racordarea ei la Occident prin traduceri*.

aparaturii critic (*Cronologie, Notă asupra ediției, Note și comentarii, Glosar, Repere critice*). În condițiile unei receptări anevoioase a scrierilor lui Ion Budai-Deleanu, cauzată, pe de o parte, de recuperarea lor dificilă și punerea târzie în circulație și, pe de altă parte, de editarea defectuoasă a unora dintre ele, prezenta ediție, „diplomatică și, în același timp, recapitulativă” – cum se menționează în *Notă asupra ediției* –, grupează pentru prima dată la un loc, reproduse integral sau selectiv, textele originale (literare, lingvistice, istorice), respectiv traducerile (beletristice, juridice, științifice) aparținând marelui cărturar ardelean. Au fost reproduse integral textele beletristice (*Țiganiada* și *Trei viteji*) și unele texte științifice (de dimensiuni reduse), în timp ce, în cazul scrierilor lingvistice sau istorice ample, au fost selectate, în acord cu așteptările potențialului cititor actual, identificat de către editori în „omul de cultură în sensul larg al cuvântului”, capitole care conțin idei reprezentative pentru concepția lui Ion Budai-Deleanu. În cazul traducerilor, selecția a avut în vedere reproducerea acelor secvențe care ilustrează fie o anumită mentalitate sau conduită culturală, fie maniera de introducere în limba română a unor neologisme (termeni juridici sau științifici).

Scurta precizare din *Notă asupra ediției* cu privire la raportarea la edițiile precedente și revenirea, în cazul dificultăților de transcriere sau interpretare, la originale se clarifică pe deplin după coroborarea ei cu explicațiile amănunțite din *Note și comentarii*. Elocvent este cazul *Țiganiadei*; stabilirea versiunii din prezenta ediție a presupus, în afara comparării atente a așa-numitelor variante A și B (manuscrite autografe) în care ni s-a transmis poemul, și luarea în considerare a particularităților grafiei chirilice utilizate de Ion Budai-Deleanu (a căror ignorare explică o serie de lecțiuni greșite din edițiile Gh. Cardaș, J. Byck, Florea Fugariu), identificarea și consemnarea tuturor intervențiilor considerate „discutabile” (constând în adăugiri, excluderi, folosire inadecvată a cratimei) efectuate, din motive de ordin metric, în ediția Florea Fugariu etc.

Scrierile lingvistice selectate² oferă o imagine cuprinzătoare a preocupărilor lui Ion Budai-Deleanu în domeniul istoriei limbii, al gramaticii, al lexicografiei, al ortografiei, al limbii literare. Completându-și lectura cu indicațiile din *Note și comentarii*, cititorul se poate edifica, progresiv, asupra ideilor pe care autorul le împărtășește cu toți ceilalți exponenți ai Școlii Ardelene (latinitatea limbii române, argumentele ce pot fi aduse în favoarea permanenței românești în teritoriile romanizate, necesitatea adoptării alfabetului latin, importanța acordată gramaticilor și dicționarelor etc.), asupra punctelor în care se desparte de aceștia sau de unii dintre ei (acceptarea existenței unui „dialect traco-roman”, situarea originii românei în momentul cuceririi Traciei, Moesiei și Panoniei, afirmarea descendenței românei și a limbilor romanice din latina populară, nu din latina clasică, prioritatea acordată, în selecția termenilor care urmau să facă parte din lexicul limbii literare, criteriului circulației), ca și asupra propunerilor sau observațiilor pe care le face pentru prima dată. Menționăm, dintre acestea din urmă, prima definiție a variantei literare, „politicite”, a limbii („în sine tot aceieși limbă a norodului de obște”, dar „mai curată și curățită de toate smintelile ce să află la limba de obște a gloatei”, „adusă la regulile gramaticești, apoi și înmulțită cu cuvinte obicinuite la învățături”), ideea că în primele scrieri româna „își păstra din vechea-i demnitate mai mult decât astăzi”, în sensul că latinitatea ei era mai pregnantă, observația privitoare la integrarea împrumuturilor străine, pătrunse de-a lungul timpului în română, în structura gramaticală primară (latină), considerată decisivă în stabilirea originii unei limbi, propunerea, care-l anticipează pe Ion Heliade Rădulescu, de simplificarea a inventarului de slove chirilice; se încadrează în aceeași categorie deosebirea elementelor

² *Fundamenta grammatices linguae romanaicae/ Fundamentele gramaticii limbii românești, Excerptum ex capitae secundo operis mei sub titulo Fundame<n>ta grammatices lingvae romaenicae seu ita dictae valachicae, usui tam domesticorum quam extraneorum accomodata, Teoria ortografii românești cu slove lătinești, Temeiurile gramaticii românești, Dascalul românesc pentru temeiuurile gramaticii românești, Lexicon românesc-nemțesc, <Scrișori>*.

vechi slave de cele slavone (pătrunse prin intermediul traducerilor de texte religioase), identificarea în lexicul românesc, în funcție de gradul de cunoaștere a etimologiei, a unei clase de cuvinte „de neștiută purcedere, fiindcă nu să poate arăta de bună samă limba de la care purced”, diferențierea împrumuturilor lexicale indirecte, consemnarea, sub forma unui tabel, a cuvintelor „slave căroro li s-a acordat dreptul de cetățenie la români”, respectiv, tot sub forma unor tabele, a elementului lexical romanic: „cuvinte românești care provin din latină și nu se găsesc în italiană sau franceză”, „cuvinte care sunt comune românilor și italienilor”, „cuvinte românești care se întâlnesc și la francezi”, „cuvinte pe care românii le au în comun cu spaniolii”, „cuvinte derivate din latină, care sunt folosite cu sensuri diferite de către români și care la latini și la italieni sunt întrebuițate în alt fel”, „cuvinte care nu se găsesc nici în latina clasică, nici în cea medievală, nici în italiană și sunt totuși de origine latină”, „cuvinte latinești medievale folosite de români”.

Dintre scrierile istorice, *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina/ Scurte observații asupra Bucovinei* reprezintă textul unui raport redactat de Ion Budai-Deleanu, în calitate sa de consilier, cu rang de magistrat, la Tribunalul Cezaro-Crăiesc Provincial din Lemberg, către autoritățile imperiale. Din acest motiv, sunt respectate toate etapele unui astfel de document oficial: observațiile introductive, de ordin geografic, demografic, istoric, ca și cele referitoare la bogățiile solului și subsolului sunt urmate de o descriere de tip etnografic a diferitelor comunități constituite istoricește pe teritoriul Bucovinei (moldoveni, ruși, evrei, armeni, greci, lipoveni, germani, unguri, țigani) și de prezentarea situației politico-sociale, juridice, administrative și religioase a provinciei. Caracterizarea detaliată a populației „de căpetenie”, adică a moldovenilor, cu virtuțile și defectele lor, constituie încă un prilej pentru a susține că „originea lor romană”, „ca și în genere a românilor”, „nu se poate pune la îndoială”, dar și pentru a deplânge faptul că „până acum” româna este „săracă, rustică, necultivată [...] în limba aceasta nu există încă un dicționar, nici o gramatică temeinică, nici o ortografie reglementată”. Fragmente selectate din *De originibus populorum Transylvaniae/ Despre originile popoarelor din Transilvania*, cea mai amplă lucrare istorică a lui Ion Budai-Deleanu, ilustrează preocuparea autorului de a face cunoscute originea romană a românilor și descendența românei din „limba populară a romanilor”; ca și în scrierile lingvistice, argumentele au în vedere structura gramaticală a românei, lexicul de bază, onomastica, obiceiurile românilor, precum și numele de *român*, „cu care se denumesc românii înșiși”, respectiv numele de *valah* (cu diverse variante: *vlach*, *voloach*, *vloach* etc.) „dat lor de către străini” și care „a avut întotdeauna înțelesul de «latin» și «roman»”.

Secțiunea de traduceri se deschide cu un fragment din piesa *Temistocle* a lui Pietro Metastasio, transpus pentru prima dată direct din italiană în română (și nu prin intermediar grecesc, precum versiunile anterioare, aparținând lui Iordache Slătineanu și Alexandru Beldiman). Trei foi volante făcând parte din pachetul de „așezăminte” pregătit, după 1780, în timpul domniei lui Iosif al II-lea, pentru Bucovina – *Rânduială pentru vânatoare, Instrucții pentru pașapoarte și emigrația din Bucovina, Așezământ pentru țărani din Bucovina* –, ca și fragmentul din *Pravilă de obște asupra faptelor rele și a pedepsirii lor* (reprezentând versiunea românească a codului penal austriac) probează contribuția adusă de Ion Budai-Deleanu la introducerea legislației și a regulamentelor adoptate în interiorul Monarhiei Habsburgice. Din categoria textelor apărute la comanda autorităților austriece fac parte și cele de popularizare; dintre acestea, editorii au inclus un fragment din *Învățătură pântru sămănătorii de tăbăc din Bucovina*, singura tipăritură de acest fel atribuită lui Ion Budai-Deleanu. Prin implicarea sa în apariția lucrării bilingve, româno-germane, *Carte trebuincioasă pentru dascalii școalelor de jos românești neunite, în chesaro-crăieștile fără de moștenire*, care face parte din seria de manuale tipărite, începând cu 1774, pentru provinciile românești din Imperiu, Budai-Deleanu s-a alăturat altor intelectuali care au participat la modernizarea învățământului românesc după model occidental; fragmentul reprodus aduce explicații cu privire la „averile trebuincioase” unui dascăl („să-și cunoască

datoriile sale”, „să să poarte cătră copii [...] cu mult líbov”, „să aibă oareșcare deșteptare și să fie viu la duh”, să aibă „o sâlință statornică”, „să ție pre ucenicii săi întru bună-dichisire”), la „purtarea dascalului cu copiii după a fieștecăruia precepere, fire, purtare, vârstă, după feliu de parte bărbătească și femeiască”, la „învățarea de rost”, „cântarea”, respectiv la „învățătura la limba nemțască”.

Adaptând ediția la normele colecției în care se înscrie, autorii au optat, în scopul facilitării lecturii, pentru redarea textelor fără indicarea variantelor de interpretare a grafiilor; modalitatea de transcriere aleasă a presupus un efort considerabil pentru a găsi echilibrul corect între norma literară a epocii, norma literară a zonei și norma literară a autorului (ale cărui lucrări au fost decisiv influențate de concepția sa lingvistică). Aceleași intenții de înlesnire a înțelegerii textelor îi servește glosarul conținând 1275 de „cuvinte și forme (fonetisme, variante morfologice și lexicale) necunoscute astăzi în limba literară sau utilizate dialectal”. Receptarea în timp a operei lui Ion Budai-Deleanu poate fi urmărită grație secțiunii de *Repere critice*, care însumează selecții din 34 de studii consacrate, din 1887 și până în 2010, în special textelor literare (de către Aron Densușianu, Ovid Densușianu, Perpessicius, Alexandru Marcu, G. Călinescu, D. Popovici, Lucian Blaga, Paul Cornea, Al. Piru, Mircea Angheliescu, Nicolae Balotă, Șerban Cioculescu, Ioana Em. Petrescu, Mircea Vaida, Eugen Negrici, Ion Istrate, Marin Sorescu, Elvira Sorohan, Mihai Mitu, Dumitru Micu, Ion Urcan, Adriana Senatore, Nicolae Manolescu, Constantin Pricop, Izabella Krizsanovszki, Daniela Petroșel, Ion Pop-Curșeu) și, mai puțin, operei lingvistice și istorice (de către Alexandru Ciorănescu, Ion Gheție, Mircea Seche, Iosif Pervain, Ștefan Pascu, Ladislau Gyémánt, Victor Neumann).

Întocmită, după cum menționează autorii, la inițiativa academicianului Eugen Simion, care semnează un cuprinzător studiu despre spiritul creator al învățatului ardelean, prezenta ediție are meritul de a-l reda pe Ion Budai-Deleanu în ipostaza de „agent” (în sensul doctrinei lui Pierre Bourdieu) al mai multor „câmpuri” social determinate; prezentată, din acest motiv, în deplin acord cu timpul ei istoric, opera lui Ion Budai-Deleanu este pusă exemplar în valoare.

Ana-Maria Miniț
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
România

Camelia BURGHELE, Șapte zile în Țara Silvaniei/ Hét Szilágyságban/ Seven days in the Land of Sylvania, Zaláu, Editura „Caiete Silvane”, 2011, 180 p.

Pornind de la premisa că satul actual nu mai este paradisul cercetătorilor care descindeau într-o lume a cutumelor nealterate, a vestigiilor arhaice generate de mentalitatea și comportamentul tradiționale, Camelia Burghele optează pentru un „exercițiu antropologic de valorificare a patrimoniului etno-folcloric local /.../ *albumul de călătorie*, pornind de la imaginea paradigmatică a *călătoriei*, care se poate transforma dintr-un simplu *loisir*, într-un act de cultură”. Prin urmare, contribuția sa se înscrie în tendințele contemporane ale etnologiei românești de abordare multidisciplinară și multiculturală a palierelelor civilizației țărănești care contribuie la redescoperirea și reevaluarea unor segmente puternic amprentate identitar, constituindu-se într-un efort de patrimonializare a valorilor zonale.

Traseul imaginar pe care îl propune include repere arheologice (peștera de la Cuciuat, cetatea romană de la Porolissum), de istorie medievală și premodernă (monumentul de la Gurusláu, dedicat lui Mihai Viteazu, cel de la Ip, închinat memoriei martirilor din 1940,